

позашкільної освіти на початку ХХ ст. *Наукові записки. Серія: Педагогічні та історичні науки.* Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 118. С. 118–125.

3. Мазуренко Л. Дитячі громадські організації. Х. : Вид. гр. «Основа», 2004. 192 с.

REFERENCES

1. Verbytskyi, V. V. (2002). *Naukovi dosyahnennya studentiv – chleniv Maloyi akademiyi nauk Ukrainy.* [Scientific achievements of students – members of the Small Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv

2. Krasniakov, Ye. V. (2014). *Derzhavna polityka u haluzi pozashkil'noyi osvity na pochatku ХХ st.* [State policy in the field of out-of-school education at the beginning of the twentieth century]. Kyiv.

3. Mazurenko, L. (2004). *Dytyachi hromads'ki orhanizatsiyi.* [Children's public organizations]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОСТЕНКО Лариса Давидівна – кандидат педагогічних наук, начальник Управління освіти Міської ради міста Кропивницького.

Наукові інтереси: дослідження історико-педагогічних процесів України.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOSTENKO Larysa Davydivna – PhD of Pedagogy Sciences, Head of Education Department of the City Council of Kropyvnytsky.

Circle of scientific interests: research of the historical and pedagogical processes of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2021 р.

УДК 317 18. 11

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-88-91

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва та методики музичного виховання

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-0397-6853>

e-mail: svetlanagozan@u

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сьогоднішньому етапі систематичного виявлення та апробації, цілеспрямованості й вдосконалення різноманітних методик у музикознавчих та музично-педагогічних ланках навчання, творчий розвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва постає як невід’ємна частина його майбутньої фахової компетентності. Творчість як і виконавство впливають на всебічний розвиток музиканта-інструменталіста на будь-яких етапах навчання. Творчість стимулює студента до неординарного заняття музикуванням (наприклад: елементарною композицією, підбором за слухом тощо).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній теорії та методиці низка науковців досліджують дану проблему з різних сторін: удосконалення педагогічно-методичних умінь майбутнього фахівця (Н. Вакарчук, Т. Дорошенко, О. Рубаха, В. Смирненський, Н. Тимошенко та ін.); розвиток психологічних процесів студентів-музикантів (Н. Беляя, І. Гринчук, Н. Овчаренко, Н. Палеха та ін.); вдосконалення виконавського рівня музиканта-

інструменталіста (Г. Алексеєва, С. Бенедіктова, Р. Дзвінка, Н. Згурська, Л. Котова, А. Кречківський, М. Моїсєєва, Н. Овчаренко, Р. Осипець, В. Рогаль, Т. Скорик, Т. Цигульська, С. Цицак, З. Хоменко, Н. Чорна та ін.); художньо-естетичний розвиток суб’єктів навчання (І. Арановська, Г. Дідич, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, І. Сипченко, Т. Стратан, Л. Файзрахманова, Є. Юдіна, Л. Яковенко та ін.); здатність до музично-творчої діяльності (М. Антків, Л. Баренбойм, Л. Бочарьов, Е. Брилін, А. Душний, Л. Коваль, І. Одинокова, О. Олексюк, Г. Падалка, Г. Голик, Т. Родіна та ін.).

Мета статті – характеристика структури творчого розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі занять в класі основного музичного інструменту (фортепіано), яка включає в себе чуттєво-емоційний, художньо-образний та виконавський компоненти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багатьма професійними навичками і вміннями майбутні вчителі музичного мистецтва оволодівають у процесі занять в класі основного музичного

інструменту, зокрема фортепіано. Але існуюча в даний час практика викладання не сприяє творчому розвитку студентів-музикантів, формуванню в них самостійності мислення. Вона орієнтована переважно на застосування репродуктивних методів навчання.

Використовувані методи і прийоми малоефективні і вимагають серйозного осмислення, оскільки недостатньо розвивають студентів-музикантів в інтелектуальному і емоційному відношенні, не стимулюють їхню активність і самостійність, недостатньо сприяють розвитку їхніх музичних і творчих здібностей [2].

Навчальний процес бачиться автору у взаємозв'язку виконавської та загально-педагогічної підготовки, в розвитку потреби в самостійній, творчій активності, в організації дослідницької роботи тощо.

Основною формою роботи в фортепіанному класі є індивідуальні заняття, які слід розглядати як одну з провідних ланок навчального процесу. Вони створюють умови для всебічного навчання і виховання студента, дозволяють послідовно вирішувати педагогічні завдання, розвивати творчу ініціативу і самостійність.

Індивідуально-творча підготовка передбачає особистісний підхід до розвитку майбутнього фахівця; виявлення і формування його творчої індивідуальності; розвиток його професійних поглядів, неповторної «технології» діяльності. Такій підготовці в класі індивідуальних занять сприяє наступна організація навчального процесу: 1) створення індивідуальних планів підготовки майбутнього вчителя в класі основного інструменту і здійснення на їх основі навчального процесу; 2) охоплення всіх аспектів підготовки вчителя (навчально-науково-практичний комплекс; створення методичного забезпечення самостійної роботи студентів, в тому числі видання методичних рекомендацій, консультації під час самостійної підготовки); 3) створення творчої атмосфери вивчення «однорідних» дисциплін, їх взаємопроникнення (основний музичний інструмент, додатковий музичний інструмент, вивчення шкільного педагогічного репертуару тощо), яка забезпечує «занурення» студента в цю групу предметів, які цілеспрямовано розвивають професійно-творче мислення, визначають пізнавальну цілісність діяльності; 4) забезпечення умов для прояву творчих якостей особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва; 5) створення ситуацій,

що моделюють урок музики, дають можливість комплексного використання всіх набутих знань і вмінь [2, с. 85].

Професійно-педагогічна спрямованість цих занять поєднується з вирішенням безлічі виконавських завдань. У процесі навчання в класі основного музичного інструменту (фортепіано) необхідно мати на увазі специфічні прояви діяльності вчителя музичного мистецтва, які, в свою чергу, слід враховувати при визначенні структури професійно-творчого розвитку студента.

Аналіз музично-педагогічної літератури дозволив виокремити наступні структурні компоненти професійно-творчого розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі занять у класі основного музичного інструменту (фортепіано) як чуттєво-емоційний, художньо-образний та виконавський.

Процесом пізнання музичних творів студентами в інструментальному класі є поступове заглиблення в сутність твору, осягнення його емоційного змісту, художніх образів і їх втілення (виконання) [4].

Сприйняття завжди пов'язане з осмисленням і усвідомленням того, що людина бачить, чує та відчуває. Сприйняття є першим етапом будь-якого розумового процесу. До теперішнього часу експериментально встановлено, що за допомогою емоцій досягається успішність не тільки у вирішенні окремих розумових завдань, а й у пізнавальній діяльності в цілому. Емоції обумовлюють динамічні характеристики пізнавальних процесів: тону, темп діяльності, налаштованість на той чи інший рівень активності. «Емоційна складова включається в навчальну діяльність не як супроводжуюча, а в якості значущого елемента, який впливає як на результати навчальної діяльності, так і на формування особистісних структур. Недооцінка емоційного компонента призводить до великої кількості ускладнень і помилок в організації процесу навчання» [1, с. 15].

Стосовно до мистецтва, в психології вводиться поняття емоційно-образного мислення. Необхідно звернути увагу на значення його найважливішого компонента – уяви, яке влітається в усі форми пізнавального процесу – сприйняття, уявлення, мислення. Активність чуттєвих, а також раціональних форм пізнання є необхідною умовою становлення і функціонування уяви [5, с. 6].

Основою для уяви є емоційно-чуттєві образи. Такі властивості уяви, як типізація, реконструкція, уподібнення і інші,

здійснюються саме на чуттєвому матеріалі. Емоційність, чуттєвість погано підпорядковуються волі, адже вони виникають мимоволі або зовсім не виникають. Для того, щоб викликати потрібне почуття, необхідно шукати опосередкований вплив на ті фізіологічні механізми, які лежать в основі емоційного стану. В якості непрямих шляхів можна використовувати метод, запропонований К.С. Станіславським. Це «метод фізичних дій (рух тіла, жест, міміка), мелодика, динаміка, темп, тембр, ритм мови, що відкривають дорогу почуттю. Навіть штучно викликані позитивні емоції можуть справити позитивний вплив на вирішення завдань» [1, с. 14].

Осмилення деталей, спроба зрозуміти, якими засобами музичної виразності домігся композитор того чи іншого способу, відбуваються на етапі художньо-образного осягнення твору. Тому в якості другого структурного компонента професійно-творчого розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва пропонується художньо-образний компонент.

У сучасній психології художній музичний образ розглядається в єдності трьох складових – матеріального, духовного і логічного. Матеріальна основа музики усвідомлюється як сукупність акустичних характеристик звучання матерії, що може бути проаналізована за такими параметрами як фактура, динаміка, тембр, темп, ритм тощо, і певним чином графічно зафіксована в нотному запису. Але всі зовнішні характеристики твору не можуть дати самі по собі феномену художнього образу. Образ виникає в свідомості виконавця (слухача) тоді, коли до цих параметрів він підключає уяву, волю, почуття і настрої, що забарвлюють звукову тканину. Емоції і настрої, асоціації та художні образи, викликані почутим, створюють духовний, ідеальний початок музичного образу [7].

Далеко не відразу студент може осягнути всю глибину музичного твору. Для цього необхідно мати достатній рівень розвитку спеціальних музичних здібностей – слуху, пам'яті, мислення, уяви, які розвиваються в процесі цілеспрямованих музичних занять.

Формування і розвиток художньо-образного мислення є надзвичайно важливими для музиканта, а для педагога-музиканта – особливо. Образне мислення є стрижнем всієї музично-педагогічної діяльності та складовою частиною творчого мислення взагалі [3].

Складовою частиною творчого процесу є також питання технології виконання виконавського завдання, в зв'язку з чим третім важливим структурним компонентом професійно-творчого розвитку студента – майбутнього вчителя музичного мистецтва є виконавський компонент.

Формування певного виконавського досвіду пов'язано з оволодінням технікою гри на музичному інструменті. Не володіючи технікою ігрових рухів, музикант не зможе передати свої думки, почуття, не зможе досягти високого художнього результату.

Іноді буває так, що студент дуже тонко відчуває і розуміє зміст музичного твору, але власне виконання з різних причин (брак технічної підготовленості, хвилювання та ін.) виявляється малохудожнім.

Для технічної роботи необхідно, перш за все, творча уява, яка допомагає подолати психологічні труднощі фортепіанної гри, яких не менше, ніж рухових.

Творча винахідливість допомагає педагогу створювати для студентів несподівані технічні комбінації. Творчому підходу до техніки, варіативності технічної роботи приділяли велику увагу великі педагоги В. І. Сафонов, Н. Г. Рубінштейн та ін.

Професійні виконавські якості майбутнього педагога-музиканта складаються на основі органічного поєднання багатьох компонентів: розвитку загальномузичних теоретичних знань і вмій, а також суто піаністичних навичок; роботи над культурою і технікою виконання; вміння сприймати музику через осягнення її змісту і подальшого втілення цього змісту в конкретному звучанні [6].

Завдання виконавської діяльності передбачають уміння виконувати твори різного стилю і форми; вміння розкривати художній образ музичного твору на основі точного прочитання нотного тексту і власного виконавського досвіду; володіння навичками самостійної роботи над музичним твором; знання специфіки виконання шкільного педагогічного репертуару.

Мистецтво гри на будь-якому музичному інструменті ґрунтується на єдності художнього образу і технічної майстерності, яке дозволяє музикантові донести до слухача те, що він хоче висловити своїм виконанням. Постійне вдосконалення технічної майстерності – це робота музиканта над розширенням своїх можливостей у втіленні художніх образів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, головним

завданням організації навчального процесу в класі основного музичного інструменту (фортепіано) є підготовка грамотного, широко мислячого вчителя музичного мистецтва, який володіє інструментом, з розвиненою потребою до самостійної, творчої активності. Досягнення цього завдання можливе за умови врахування наступних структурних компонентів професійно-творчого розвитку студента: чуттєво-емоційного, художньо-образного та виконавського.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бурназова В. Методичні засади розвитку виконавської самостійності студентів музично-педагогічних факультетів у процесі інструментальної підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 теорія та методика музичного навчання / В. Бурназова. К., 2010. 20 с.
2. Войтлева Н. А. Характеристика структурных компонентов профессионального развития студента-музыканта / Н. А. Войтлева // Общие проблемы педагогики. М., 2015. С. 83–89.
3. Душний А. Методика активізації творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі музично-інструментальної підготовки: навчально-методичний [посібник для студентів вищих навчальних закладів] / А. Душний. Дрогобич: Посвіт, 2008. 120 с.
4. Казунина И. В. Формирование и активизация творческого художественно-образного мышления учащихся музыкальных училищ в классе фортепиано: дис. ... канд. пед. наук. / И. В. Казунина. М., 1998. 193 с.
5. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры / Г. Нейгауз. М., 1987. 105 с.
6. Петрушин В. И. Музыкальная психология / В. И. Петрушин. М.: ВЛАДОС, 1997. 384 с.
7. Цыпин Г. М. Психология музыкальной деятельности: проблемы, суждения, мнения: пособие для учащихся муз. отд. пед. вузов и консерваторий / Г. М. Цыпин. М.: Интерпракс, 1994. 384 с.

REFERENCES

1. Burnazova, V. (2010). *Metodychni zasady rozvytku vykonavskoyi samostiynosti studentiv muzychno-pedahohichnykh fakultetiv u protsesi instrumentalnoyi pidhotovky*. [Methodical principles of development of performing independence of

students of music and pedagogical faculties in the process of instrumental training]. Kyiv.

2. Voytleva, N. A. (2015). *Kharakteristika strukturykh komponentov professional'nogo razvitiya studenta-muzykanta*. [Characteristics of the structural components of the professional development of a music student]. Moscow.
3. Dushnyy, A. (2008). *Metodyka aktyvizatsiyi tvorchoyi diyalnosti maybutnikh uchyteliv muzyky u protsesi muzychno-instrumentalnoyi pidhotovky*. [Methods of activating the creative activity of future music teachers in the process of musical and instrumental training]. Drogobuch.
4. Kazunina, I. V. (2008). *Formirovaniye i aktivizatsiya tvorcheskogo khudozhestvenno-obraznogo myshleniya uchashchikhsya muzykal'nykh uchilishch v klasse fortepiano*. [Formation and activation of creative artistic-figurative thinking of students of music schools in the piano class]. Moscow.
5. Neygauz, G. (1998). *Ob iskusstve fortepiannoy igry*. [On the art of piano playing]. Moscow.
6. Petrushin, V. I. (1997). *Muzykal'naya psikhologiya*. [Musical psychology]. Moscow.
7. Tsy-pin, G. M. (1994). *Psikhologiya muzykal'noy deyatel'nosti: problemy, suzheniya, mneniya*. [Psychology of musical activity: problems, judgments, opinions]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KULIKOVA Svitlana Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Music Art and Methods of Music Education of the Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of future music teachers.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2021 р.